

Анна ГУДИМА, канд. філол. наук, асист.

ORCID ID: 0000-0003-2081-0791

e-mail: h.hudyma@knu.ua

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МОТИВ ЛАКЕЙСТВА В ПОВІСТЯХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Мотив лакейства досить виразно представлений у повістях Тараса Шевченка. З-поміж персонажів лакейського фаху вирізняємо типових прислужників, автоматизованих у своїх діях та цілком адаптованих до своєї ролі. Вони діють як люди-автомати, що, до того ж, позбавлені внутрішнього життя душі. Сама ситуація входу у професію та пов'язані з цим перспективи загрожує неминучій деградації людини. А тому відмінною якістю лакеїв є їхня моральна зіпсутість. З-поміж типових прислужників Шевченко являє інших: наділених почуттям власної гідності (Трохим із повісті "Прогулка с удовольствием и не без морали"), позбавлених почуття рабськості (Прохір із цього ж твору), шляхетних (Тарас Федорович із повісті "Музыкант") тощо. Для автора визначальними у сприйнятті іншого є його людські якості. Загальноприйнятий становий підхід до людей Шевченкові чужий. Вважаємо, що мотив лакейства у прозі, порівняно з поезією, переходить в іншу проблемну площину: з національно заангажованої, колоніальної в більш універсальну – збереження людської гідності в умовах невольності. Шевченкові йдеться про те, щоб явити образи персонажів, що, всупереч наперед заданому ґибу їхнього життя, позбавленого внутрішньої повноти, почуття самоцінності та власної гідності – з огляду на лакейську функцію, долають вготовані для них рамки, підхожі для "автоматизованого" існування. Таким чином, й у межах повістей через мотив лакейства виразно звучить тема свободи та рабства.

Ключові слова: українська література, повісті, Шевченко, мотив лакейства, людська гідність.

Вступ

Так званий мотив лакейства виразно проступає в низці Шевченкових поезій. Зокрема, у поемі "Невольник", коли із завершенням поневолення України російською імперією українська політична еліта, що зрадила інтереси свого краю, благополучно для себе інтегрувавшись у російський вищий світ, в очах Шевченка, вільного від полуди малоросійського оптимізму, постає царськими лакеями: "...Кирило з старшинами / Пудром осипались / І в цариці, мов собаки, / Патинки лизали"... (Шевченко, 2001, т. 2, с. 301). У поемі "Юродивий" Шевченко в межах мотиву національної самокритики, за спостереженням Ю. Барабаша, викриваючи гріхи та вади свого народу – посполитого люду та диференційовано – "царських «підніжків» із числа укр. панства", саме останніх таврує як лакеїв та відступників свого народу, що можуть лише "розпинать, / А не любить" брата (Шевченківська енциклопедія, 2015, т. 6, с. 1045). Таким чином, тут також лакеями названі zdegradovanі пани-малороси.

Такими, що особливо закарбовуються читачеві, є й крилаті рядки вірша "Во Іудеї во дні они..."

Ми серцем голі догола!
Раби з кокардою на лобі!
Лакеї в золотій оздобі...
Онуча, сміття з помела
Єго величества. Та й годі

(Шевченко, 2001, т. 2, с. 310),

у яких поет таврує суспільство, народ, що піддався злу (зараховуючи і себе до множини й виявляючи таким чином етику відповідальності) (Шевченківська енциклопедія, 2012, т. 1, с. 693), вбудованому в російському державному укладі й суспільних порядках.

Висловлюючись назагал, подібних за гостротою до поетичних рядків у Шевченковій повістевій спадщині годі шукати, а проте вважаємо цей мотив вартим уваги, якою досі, на наш погляд, він був обділений. У межах цієї розвідки ставимо собі за мету звернутися до мотиву лакейства в найбільш яскравих його виявах на матеріалі повістей.

Результати

Зважаючи на те, що художній світ повістей відтворює суспільне життя Шевченкової доби, лакейський стан знаходить тут чільне місце, особливо в тих творах, що показують життєвий уклад людей вищого суспільного прошарку, комфортні умови існування яких забезпечуються їхньою прислугою – лакеями та покоївками.

З-поміж персонажів лакейського фаху вважаємо за доречне вирізнити типових прислужників, автоматизованих у своїх діях, чие все життя визначається їхньою працею. На сторінках повістей такі епізодичні персонажі згадуються лишень мимохідь. Зокрема, чимало їх в повісті "Прогулка с удовольствием и не без морали". Як приклад, з огляду на складну архітектуру маєтку ротмістра Курнатовського, біля численних дверей там розміщуються безіменні лакеї; окрім того, лакеї прислужують за столом тощо. Про них мовиться зовсім скупі, як-от: "колоссальный великолепный швейцар с булавою и чистейшим моим наречием..." (Шевченко, 2003, т. 4, с. 269); "бесконечный, как чубуки, лакей" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 270); "длинновязый лакей" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 271) (він же прикладається до панського графіна); "длинный лакей" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 280, 282), з акцентом на фізичних якостях.

Ці персонажі повістей, а водночас і ця категорія людей, цілком адаптованих до своєї ролі, не викликають зворушення розповідача, що йому "надано деталі біографії самого Шевченка" та "крізь суб'єктивне сприйняття якого подаються й оцінюються події" (Боронь, 2015, с. 223–224). Навпаки, його цілковите несприйняття: як мовиться у творі, "я (тобто розповідач. – А. Г.) терпеть не могу цеховых мастеров лакейского дела" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 286).

Поруч із типовими лакеями-обслугою, залежними від волі господаря, проявляється й ще одна якість цього рангу людей, зумовлена їхнім підлеглим становищем: виконувати не лише волю господаря, але і його сваволі. Так у повісті "Несчастный" побиття різками, розправу над прислугою, за наказом поміщиці Марії Федорівни провадять лакеї (Шевченко, 2003, т. 3, с. 266). Ці типові лакеї фігурують як такі собі люди-автомати, однією

з ознак яких, як видається, є відсутність внутрішнього життя душі, тому за Шевченком ці люди-автомати – бездушні. А проте, варто відзначити, ця категорія людей-автоматів згідно з прозаїком, окрім лакеїв, включає також поміщиків та військових, і не тільки їх, та заслуговує на своє прочитання.

З другого боку, з'являються нетипові лакеї. Така нетиповість дозволяє також об'ємніше змалювати типового прислужника, що не викликає симпатії автобіографічного персонажа. Саме повість "Прогулка с удовольствием и не без морали" особливо рясніє цікавим в руслі нашої теми матеріалом.

Як стає зрозуміло з її назви, будуватиметься вона довкола подорожі розповідача, що пролягає з міста до осередку сільської природи задля зустрічі там "нашей прекрасной украинской весны" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 208). Його супроводжує Трохим. Як і належить йому за функцією лакея, він прислуговує господареві, організовує побут, дбає про подорожні справи. А проте, Трохим не вписується в притаманні лакейській спільноті мірки: "А он у меня, как истинный хохол, любит развернуться; ему необходим простор. Где же мне его поместить? Оставь его на произвол самого себя невозможно. Он, пожалуй, приютится у ленивой и избалованной дворни, и через неделю я своего Трохима не узнаю. Нет, это непозволительно и грешно даже. Он, не знаю, что вперед будет, а в настоящее время чист и непорочен, как новорожденное дитя. И по наивно-оригинальному характеру своему нисколько не подходит к категории лакеев, а тем более крепостных лакеев" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 230). Таким чином, за моральними критеріями та за своїм підходом до праці Трохим розминається з лакейською спільнотою. Автор береться детальніше познайомити читача з Трохимом (хоча й непершорядним героєм), з огляду на оригінальність його постаті. Таким чином довідуємося, що він, син київського міщанина, був узятий на службу в ролі жокея, відтак переважно його життя протікало в лежанні у передпокої й глибокодумному спогляданні стелі – перебуванні у стані стагнації. Стурбований його розумовим розвитком, розповідач взявся навчати його грамоти, як наслідок – за місяць той уже міг читати, а невдовзі опанував і письмо. Сама ситуація входження

Трохима у професію та пов'язані з цим перспективи промовляють про вимушену й неминучу деградацію людей лакейського стану.

Власне оригінальність вдачі визначалася свободолюбством таки не-зовсім-лакея, що проявлялося як у читанні книг "по своєму нраву" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 231), так і в гнучкості в опануванні нових обов'язків (приміром, вести дорожній журнал), потязі до освіченого та доброчесного товариства, прогулянок, простору.

Підкреслюючи оригінальність вдачі Трохима, розповідач відзначає: "...но что в особенноти мне в нем нравится, так это отсутствие малейшей лакейской способности" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 233). Що особливо цікаво, такою заувагою розповідач підсумовує свій однозначно негативний досвід, пов'язаний із невиконанням Трохимом власне лакейських обов'язків наглядати за цілісністю дорожніх речей у подорожі. Навіть попри це, зазнаючи реальних матеріальних збитків через невправність Трохима як лакея, розповідач висловлює свою симпатію щодо юнака, зокрема, й через його лакейську недбалість.

Трохим, перейнятий турботою про свого пана, вразливо реагує на несправедливе ставлення щодо себе. Почуття власної гідності, самоповаги у Трохимі імponує розповідачеві. Тож поважне ставлення священника (події відбувалися довкола Великодня) до Трохима Сидоровича, зумовлене поведінням Трохима, спонукає розповідача зауважити: "«Эге, – подумал я, – Трохим мой, значит, не уронил себя. Молодец!» – Мне это очень понравилось" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 247). Прикметно, що його друзями є попович, про якого відомо, що був він ученою людиною, та відставний матрос – взірець шляхетності та самозречення.

Тож у тексті бачимо Трохима ще й як Трохима Сидоровича (так його, зокрема, називає священник). Таким чином, парадоксально, в цьому разі спостерігаємо не деградацію, а, навпаки, еволюцію героя. Нагадаємо, що Трохим – українець за національністю, і в його вдачі виразно виявляються риси українського менталітету, зокрема що стосується волелюбності, емоційності, впертості. Висловлюючи захоплення своїми земляками українцями, розповідач характеризує їх як наділених

душевними чеснотами, непорочним серцем: "О мои милые, непорочные земляки мои! Если бы и материальным добром вы были так богаты, как нравственною сердечною прелестью, вы были бы счастливейший народ в мире! Но увы! Земля ваша – как рай, как сад насажденный рукою Бога-человеколюбца. А вы только безмездные работники в этом плодоносном, роскошном саду. Вы Лазари убогие, питающиеся падающими крупичами от роскошной трапезы ваших прожорливых ненасытных братьев" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 268). Прикладаючи цю характеристику до іншої – лакейського стану, з основною її якістю – якраз порочністю, бачимо, отже, суспільний поділ на панський стан та лакейський причиною опорочення українців. З іншого боку, характеристика Трохима-оригінала виявляє збереження ним його національної природи в її органічному, нездеформованому стані.

Поруч із Трохимом на тлі численної безіменної когорти лакеїв у домі ротмістра Курнатовського з'являється ще один нетиповий лакей – Прохір: "маленький жиденький старичок" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 285). З одного боку, він "не промах в лакейской профессии. А с виду-то он не похож на члена этого многочисленного праздного, растленного сословия. Он более смахивал на скотника, дворника или огородника, но никак не на лакея" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 286). Як виявилось, у минулому Прохір був і садівником, і пастухом, "и паламарем, и бродягою, и кобзаря слипого водыв колысь ще малым. От и в лакеях Бог велив побувать" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 287). Він мислить лакейство як одну зі своїх життєвих ролей, а тому, маючи необхідні для цього фаху навички, не тотожний лакею, не зводиться до нього.

І Трохим, і Прохір охарактеризовані прямолінійно як хороші люди. За розмовою Єлена про Трохима зауважує: "Должен быть хороший человек, когда брат полюбил". На що розповідач відказує: "Родной брат вашему Прохору". – "Ну, так, верно, хороший", – підсумовує та (Шевченко, 2003, т. 4, с. 290).

Характеристику Прохора суттєво доповнює епізод, пов'язаний з його негативною реакцією на сплановане щодо нього панею Єленою переміщення до Києва. "Решительный отказ этого полуубитого бедняка мне чрезвычайно понравился, –

таким є відрух розповідача. – Это задело за живое мою хохлацкую натуру. Он человек, а не безответный раб, который умеет только сказать: «Как прикажете!»" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 291).

У повісті "Музикант" та "Художник", що розповідають про митців-кріпаків, автор тією чи іншою мірою репрезентує мотив лакейства у проєкції на долю людей непересічного обдарування. Так, у заключній частині повісті "Художник" Шевченко висловлюється з приводу вкрай гіркої долі митця під "покровительством" марнославних багатіїв, невдатних до поцінування справжнього мистецтва. "Он берет художника с собою вместе за границу, платит ему жалованье, как наемному лакею, и обращается с ним, как с лакеем, заставляет его рисовать отель, где он остановился, или морской берег, где жена его принимает ванны, и тому подобные весьма нехудожественные предметы. А простофили барабанят: «Вот истинный любитель и знаток изящного, художника с собою возил за границу!» Бедный художник! Что в твоей кроткой душе совершается при этих неистовых глупых возгласах? Не завидую тебе, бедный поклонник прекрасного в природе и искусстве. Ты, как говорится, был в Риме и Папы не видал. И слава, что ты был за границую, тебе должна казаться жесточайшим упреком" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 204). Таким чином, свого роду "придворне" становище митця – зобов'язаного своєму благодійнику – становище митця-лакея, на переконання Шевченка, є насправді бідацьким для нього, куди ліпше з торбою (а не в кареті з паном) мандрувати за кордон або ж задовольнитися своїми теренами, а проте не зрадити служінню мистецтву. Оскільки підлегле становище – несумісне з божественним покликанням митця (як його мислить Шевченко (Шевченко, 2003, т. 4, с. 227)) й перетворює митця на ремісника.

Назагал видається, що в контексті нашої теми письменника приваблюють персонажі з розвиненим внутрішнім світом, обдаровані живим, чутливим серцем. Такий персонаж лакейського стану – музикант-віртуоз – фігурує в повісті "Музикант". Споглядаючи та слухаючи концерт оркестру на провінційному балу в Дігтярах, розповідач не на жарт захоплюється грою віолончеліста. У творі контрастно змальовані два чільні

учасники оркестру: вільновідпущений капельмейстер – "довольно объемистой стати и самой лакейской физиономии" (Шевченко, 2003, т. 3, с. 186) – та кріпак-віолончеліст – "молодой человек лет двадцати с небольшим, стройный и грациозный, с черными оживленными глазами, с тонкими едва улыбающимися губами, высоким бледным лбом. Словом, это был джентельмен первой породы. И вдобавок самой симпатической породы" (Шевченко, 2003, т. 3, с. 187). Перше враження, виявлене й у цих рядках, як це подає Шевченко, – "по мнению психологов, самая важная черта при изображении характеров" (Шевченко, 2003, т. 3, с. 182), і підтверджується щодо віолончеліста безпомилково (особа капельмейстера надалі не цікавить розповідача). Таким чином бачимо невідповідність кріпацького статусу та людського "Я", що долає стереотипи, пов'язані з цим статусом. (У повісті "Художник" так само головний герой – кріпак-митець – зовні аж ніяк не нагадує кріпака. "Физиономия его мне нравится: не крепостная, – зауважує Карл Брюллов. – Далеко не крепостная..." (Шевченко, 2003, т. 4, с. 128); внутрішньо ж це "нравственно прекрасный найденыш" (Шевченко, 2003, т. 4, с. 137).)

Якщо для розповідача повісті "Музыкант" визначальними у сприйнятті іншого є його людські якості та хист, то для загалу зазвичай саме статус є необхідним критерієм судження про людину. А тому розповідач стає єдиним з-поміж відбірного панства, хто обдаровує музиканта-віртуоза заслуженими аплодисментами: "Когда он исполнил арию Прециозы, я не утерпел, закричал «браво!» и изо всей мочи стал аплодировать. Все посмотрели на меня, разумеется, как на сумасшедшего. Я, однако ж, не струсил и продолжал хлопать и кричать «браво!», пока, наконец, воловьи глаза самого хозяина не заставили меня опомниться" (Шевченко, 2003, т. 3, с. 187). Понад це – у час, вільний від мистецьких вправ, віртуоз Тарас Федорович виконує обов'язки прислужника/лакея, зокрема за обідом у пору балу служачи за стільцем самого господаря. "Мне сделалось почти дурно после такого открытия" (Шевченко, 2003, т. 3, с. 187), – визнає розповідач. Таке упосліджене становище справжнього великого артиста його до болю вражає, самого артиста ставить

у глухий кут безвиході ("А что мне с собою делать? Повеситься, ничего больше" (Шевченко, 2003, т. 3, с. 189)), у той час як вище (освічене) суспільство загалом подібний стан речей толерує.

Одначе Тараса Федоровича, обдарованого не лише музикально, а що найважливіше ніжним, благородним серцем (Шевченко, 2003, т. 3, с. 194), поціновує, окрім розповідача та пересічних прислужників, лікар Антон Адамович Прехтель з родиною. Згідно з думкою Шевченка, шляхетну людину може полюбити така ж шляхетна людина (поза будь-якими статусами). Для автора дієвим є принцип міжлюдської взаємодії, що ґрунтується на сродності душ, а найбільшим багатством він визнає цінності нематеріальні. Хоча саме обдарування вирізнило Тараса Федоровича в очах розповідача, а проте насамперед його чесноти як людини були його найбільшою окрасою. Загальноприйнятий становий підхід до людей для Шевченка чужий. Він висловлює захоплення, описуючи тепле любовне ставлення родини Прехтелів до Тараса Федоровича. Натрапляємо ми і на міркування Шевченка щодо людської нерівності та істинних цінностей: "Много ли из вас, господа, имеющие хоть одну крепостную душу, посадят рядом с собою крепостного человека, хоть бы этот человек был величайший гений в мире? Ручаюсь, что ни одного не найдется, кроме истинного благородного Антона Адамовича. ...Чудное! Благородное равенство!" (Шевченко, 2003, т. 3, с. 198). І далі: "Многие ли из людей в блеске и роскоши проводят свои длинные вечера так нецеремонно-просто и так возвышенно-изящно, как мы, простые, почти бедные люди, провели этот незабвенный вечер? Я думаю, немногие. И выходит, что истинно прекрасное и возвышенно-духовное не нуждается в ремесленных золоченных и даже золотых украшениях" (Шевченко, 2003, т. 3, с. 201). Справжнє щастя та шляхетність, промовляє Шевченко, не залежить від статусу та заможності.

А проте через підневільне становище артист на своєму життєвому шляху опиняється на межі виживання, узалежнений від волі та примх своїх господарів. Попри все, після довгих поневірянь – починаючи з малих літ, особливо по смерті матері, і в часі мешкання в Дігтярах, й у Петербурзі, й під час етапу до села, й після трьох років, "как я пресмыкаюся у ног моего

нового властителя" (Шевченко, 2003, т. 3, с. 226), – Тарасові Федоровичу вдається звільнитися від тягара невільництва завдяки шляхетному вчинку Антона Адамовича Прехтеля. На нашу думку, така життєва метаморфоза стає можливою, звісно, завдяки гуманізму останнього, а також тому, що Тарас Федорович, попри життєві скрути, не скорився долі, не зрадив себе, а отже не зужився зі своєю накиненою зовні лакейською роллю.

У Шевченкових повістях натрапляємо на ще один розряд лакеїв – чоловіків-"підніжків": так, Курнатовський, шукаючи взаємності в Єлени, стає її лакеєм (Шевченко, 2003, т. 4, с. 263), а також персонаж повісті "Несчастный" – відставний ротмістр Хлюпін – звужується до лакея поруч із другою дружиною Марією Федорівною, перебирається до флігеля; його життям, як і життям дітей розпоряджається дружина. У такий спосіб, видається, у повістях автор розмірковує про лакейство представників вищого стану – саме в межах подружніх стосунків.

Дискусія і висновки

Отже, мотив лакейства в повістях розкривається в різних площинах. З одного боку, автор показує реалії поміщицько-кріпацького ладу з поділом людей на вищий (вельможний) стан та нижчий, позбавлений елементарних прав. У той же час нижчий стан, так би мовити лакейський, постає неоднорідним. Справжні лакеї, за матеріалом повістей, – це люди-автомати, раби, позбавлені власної волі, яких чимало; також однією з визначальних рис є моральна зіпсутість цього стану.

Вважаємо, що мотив лакейства у прозі, порівняно з поезією, переходить в іншу проблемну площину: з національно заангажованої, колоніальної в більш універсальну – збереження людської гідності в умовах несвободи. Шевченкові йдеться про те, щоб явити образи персонажів, що, всупереч наперед заданому штибу їхнього життя, позбавленого внутрішньої повноти, почуття самоцінності та власної гідності – з огляду на лакейську функцію, долають вготовані для них рамки, підхожі для "автоматизованого" існування. Таким чином, й у межах повістей через мотив лакейства виразно звучить тема свободи та рабства.

Список використаних джерел

- Барабаш, Ю. (2015). "Юродивий". Шевченківська енциклопедія. Т. 1. НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка.
- Боронь, О. (2015). *Поет і його проза: генеза, семантика і реценція Шевченкової творчості*. Критика.
- Соловей, Е. (2012). "Во Іудеї во дні они...". Шевченківська енциклопедія. Т. 1. НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка.
- Шевченко, Т. (2001). *Повне зібрання творів: у 12 т.* Т. 1. (М.Г. Жулинський та ін., ред.). Наукова думка.
- Шевченко, Т. (2001). *Повне зібрання творів: у 12 т.* Т. 2. (М.Г. Жулинський та ін., ред.). Наукова думка.
- Шевченко, Т. (2003). *Повне зібрання творів: у 12 т.* Т. 3. (М.Г. Жулинський та ін., ред.). Наукова думка.
- Шевченко, Т. (2003). *Повне зібрання творів: у 12 т.* Т. 4. (М.Г. Жулинський та ін., ред.). Наукова думка.

References

- Barabash, Y. (2015). "Iurodyvyi". In Shevchenko Encyclopedia. Vol. 3. NAS of Ukraine, T. H. Shevchenko Institute of Literature [in Ukrainian].
- Boron, O. (2015). The Poet and His Prose: Genesis, Semantics, and Reception of Shevchenko's Work. Krytyka [in Ukrainian].
- Solovei, E. (2012). "Vo Iudei vo dni ony..." In Shevchenko Encyclopedia. Vol. 3. NAS of Ukraine, T. H. Shevchenko Institute of Literature [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. (2001). *Complete works: in 12 vol.* Vol. 1. (M.H. Zhulynskyi et al., Eds.). Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. (2001). *Complete works: in 12 vol.* Vol. 2. (M.H. Zhulynskyi et al., Eds.). Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. (2003). *Complete works: in 12 vol.* Vol. 3. (M.H. Zhulynskyi et al., Eds.). Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shevchenko, T. (2003). *Complete works: in 12 vol.* Vol. 4. (M.H. Zhulynskyi et al., Eds.). Naukova dumka [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 10.04.26

Прорецензовано / Revised: 18.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 26.05.26

Опубліковано / Published: 29.05.26

Anna HUDYMA, PhD (Philol.), Assist.

ORCID ID: 0000-0003-2081-0791

e-mail: h.hudyma@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE MOTIVE OF LACKEYSHIP IN TARAS SHEVCHENKO'S STORIES

The motif of lackeyship is quite clearly presented in Shevchenko's stories. Among the characters of the lackey profession, we distinguish typical servants, automated in their actions and completely adapted to their role. They act like

automatons, who, moreover, are deprived of the inner life of the soul. The very situation of entering the profession and the prospects associated with it threatens the inevitable degradation of a person. Therefore, a distinctive quality of lackeys is their moral corruption. Among the typical lackeys, Shevchenko presents others: endowed with a sense of self-esteem (Trokhym from the story "A Walk with Pleasure and Not Without Morals"), devoid of a sense of servility (Prokhor from the same work), noble (Taras Fedorovich from the story "The Musician"), etc. For the author, the decisive factors in the perception of another are his human qualities. The generally accepted class approach to people is alien to Shevchenko. We believe that the motif of lackey in prose, compared to poetry, moves to a different problematic plane: from a nationally biased, colonial one to a more universal one – the preservation of human dignity in conditions of lack of freedom. Shevchenko is concerned with revealing the images of characters who, contrary to the predetermined type of their life, devoid of inner completeness, a sense of self-worth and self-dignity – due to the lackey function, overcome the framework prepared for them, suitable for an "automated" existence. Thus, within the framework of the stories, through the lackey motif, the theme of freedom and slavery is clearly heard.

Keywords: *Ukrainian literature, Shevchenko's stories, lackey motif, human dignity.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.